

KLIC TRIGLAVA

- KAKO JE SLOVENSKA VLADA VSTALA
- POSEBNO OZNANILO 'KLICA TRIGLAVA'
- NEKDO MORA VENDAR PLAČATI!
- "KOROTAN", "BLED", BEDFORD
- DOMOBRANCI V DACHAU

332

JANUAR 1967

OKREPITEV 'SLOV. SKUPNOSTI'

Od našega dopisnika

Slovenci zahtevajo dejanja

Izidi upravnih volitev z dne 27. novembra, so prinesli na Tržaškem precej presenečenj, čeprav se politična moč strank ni bistveno spremenila. Lokalni faktorji (ukinitve ladjedelnic, zmanjšana gospodarska moč mesta, nezadovoljstvo) so precej močno vplivali na volivce, ki so se naveličali obljub rimske vlade ter zahtevajo dejanj, ki naj izpolnijo pričakovanja. Takemu razpoloženju je treba pripisati manjšo udeležbo na volitvah (od 234.000 upravičencev, ni glasovalo nad 20.000) in visoko število belih glasovnic (preko 12.000). Izraz nezadovoljstva Tržačanov pa je nadalje zaznati v porastu indpendistov, ki so v primerjavi s prejšnjimi volitvami več kot podvojili število prejetih glasov.

Stranke leve sredine so sicer ohranile število svetovalcev tako v pokrajinskem kot v občinskem svetu, vendar pa so izgubile lepo število volivcev. Krščanska demokracija je prejela nad šest tisoč glasov manj, združena socialistična stranka pa skoraj tri tisoč. Razveseljivo je, da je padlo tudi število neofašistov in sicer za tri tisoč, kar je zmanjšalo njihovo zastopstvo: v pokrajinskem svetu za enega, na občini pa za dva svetovalca. Nazadovali so tudi komunisti, prav tako za tri tisoč glasov. Poleg neodvisnih so zabeležili uspeh tudi liberalci, ki so si na občini pridobili 2 nova svetovalca na račun neofašistov.

Slovenska skupnost je tako na občinskih kot pokrajinskih volitvah dosegla uspeh, saj je v obeh primerih napredovala tako v glasovih kot po odstotkih. Za pokrajino smo prejeli 7.007 glasov in enega svetovalca (Saša Rudolf), za občino pa 4.957 glasov in tudi enega svetovalca (Rafko Dolhar). Kljub porastu za približno pol odstotka pa se ni uresničila želja doseči kvoto 5.800 glasov na občini, s čimer bi si zagotovili še drugega svetovalca.

Politično razmerje sil v pokrajinskem svetu je sledeče: KD (krščanska demokracija) 8, Združeni socialisti 3, Slovenska skupnost 1, komunisti 6, liberalci 3, misovci (neofašisti) 2 in neodvisni 1. Položaj je torej ostal isti, razlika je le v tem, da so misovci izgubili eno mesto, ki so ga pridobili neodvisni. Zaradi tega bo le težko sestaviti večino.

Na občini pa je politična slika sledeča: krščanska demokracija 21, Združeni socialisti 8, republikanci 1, Slovenska skupnost 1, komunisti 13, neodvisni 2, socialisti proletarske enotnosti 1, misovci 6 in liberalci 7. Tudi tu bo moč sestaviti vladno večino edinole s pomočjo Slovenske skupnosti.

Svet Slovenske skupnosti zaenkrat še preučuje novo nastali položaj, vendar pa je izrazil prepričanje, da morajo stranke leve sredine po zadovoljivih načelnih izjavah do slovenskih pravic preiti končno le na dejanja. Edinole pod tem pogojem je Slovenska skupnost pripravljena sodelovati. Slovenska skupnost je ponovno dokazala, da je edina stranka, ki se zoperstavlja potujčevanju in tihi asimilaciji. Slovenski volivci pa polagoma razumevajo, da je vključevanje v tujerodne politične organizacije narodna smrt, ker se s tem odpovedujemo pravicam, ki nam jih zagotavlja ustava.

Dokaz, da so slovenski protikomunistično usmerjeni volivci razumeli pravilnost politične linije Slovenske skupnosti, najdemo v popolnem polomu bivših titovcev, ki so se vključili v Italijansko socialistično stranko. V okrajih, kjer strnjeno živijo Slovenci so v primerjavi s prejšnjimi volitvami izgubili nad 60% glasov. Upadla pa je tudi njihova moč v okviru stranke same, saj imajo tokrat slovenski socialisti samo enega predstavnika na občini. V pretekli upravi so imeli dva svetovalca na občini in enega na pokrajini.

POD ČRTO:

- "Ravnodušen za politične finese, toda nezmotljiv v ocenah, zakaj ljudje kupujejo časopise, je kolporter "Večernjih novosti" to sredo kričal na ves glas: 'Padla je jugoslovanska vlada...', pri čemer je dodal z nekaj tišjim glasom, '... v Sloveniji.'" (Iz uvodnika "Ekonomske Politike" v Beogradu; DELO 11.12.1966.)

- Naposled so v Prokuplju izvolili za predsednika sindikalnega sveta v občini pravega pravcatega delavca. In prav je tako! Ali so v tem kraju prvi spoznali, da je lahko od-

slej (ko mesto ni več plačano) tudi delavec predsednik takega foruma? (DELO, 30.10.1966.)

- Dve zajklji ("bunny girls") servirata pijačo v nočnem lokalu. Nič posebnega, razen da izgleda, da je ena izgubila svoj repek. Toda lokal se imenuje "Putnik" in se nahaja v jugoslovanskem mestu Novi Sad. In to so prve zajklje v neki komunistični deželi. Kapitalistična ideja seveda, toda lokal upa z zajčki poživiti svoje poslovanje. (Londonski DAILY MAIL, 13. decembra 1966 - s sliko.)

LONDON, 9. JANUARJA 1967.

LETO XX. ŠTEV. 332.

PES SE JE OBESIL

MIKLAVŽ je Sloveniji prinesel sijajno senzacijo. Prvič v zgodovini socialističnih dežel je odstopila vlada, ker skupščina ni izglasovala predlaganega zakona. Demokratično šaloigro so zaigrali v Ljubljani na pol pota med Dramo in Opepo, v slovenski skupščini. Prvi odmev je bilo nejeverno začudenje, kot da bi se bil obesil pes iz ljudskega reka. Drugi odmev je bilo ganjeno občudovanje demokracije v Sloveniji. Prav to je imel v mislih Janko Smole, ko se je odločil za odstop. Pogum mu je dal Kardelj, ki je 1. oktobra lani na 5. plenumu centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije dejal:

"Če hočemo razvijati naš demokratičen sistem, moramo razvijati tudi sistem osebne odgovornosti, osebne politične odgovornosti. Doseči moramo, da bo zvezna ali republiška vlada odgovorna skupščini ne samo formalno, temveč tudi stvarno. Uvesti moramo mehanizem avtomatičnega nezaupanja, če vlada vztraja na stališčih, ki jih skupščina ne more sprejeti, oziroma možnost odstopa vlade, če skupščina vztraja na politiki, za katere uresničevanje vlada ne more sprejeti odgovornosti. Pri tem ne gre za to, da bi skupščina imela večje nadzorstvo nad vlado, kot ga je imela doslej, temveč za to, da bo nastopal kot odgovoren ustvarjalen činitelj, ne pa samo kot kritik vlade."

Že v Kardeljevih besedah, kot v Smoletovem dejanju, pa se razodeva gledanje, ki ni povsem demokratično. Obema gre za to, da bi bili poslanci bolj "odgovorni". Vlada je odstopila, ker niso bili pridni in niso glasovali, kot je Smole hotel. Potem se je zavrtelo običajno kolesje. V treh tednih so poslanci spokornje ni glasovali za isti predlog, katerega so prej zavrnil. Pri zakulisnem prepričevanju, ki je bilo izredno učinkovito, odstop vlade ni bil nujno potreben, temveč le lepa igralska poteza. Po treh tednih je Smole spet tam, kjer je bil, a Sloveniji je prinesel ugled najbolj demokratične socialistične dežele na svetu.

Pri tem je čudno, da je tako tajil, da bi z odstopom izsiljeval poslance. Če bi bil bolj podkovan v demokratični proceduri, bi vedel, da vse demokratične vlade pritiskajo na poslance z grožnjo, da bodo odstopile in razpisale nove volitve. Po slovenski ustavi, ki je silno nadrobna, a kot navadno odpove v konkretnih primerih, bi novih volitev ne bilo lahko razpisati. Izsiljevanje torej ni bilo neposredno, a kljub temu je bilo učinkovito po starih komunističnih receptih, kjer odstop ne igra velike vloge. Če teh komunističnih receptov ne bi bilo, bi bil odstop dvorezen meč. Poslanci bi prav lahko našli koga drugega, ki bi prav tako uspešno kot Smole vodil vlado, če ne še bolj. Nikakršne zmede ne bi bilo treba. Razlogov, da Smoleta odstavi, je dovolj. Socialno zavarovanje je le eden od razlogov, a že ta je dovolj močan. Vsi priznavajo, da socialno zavarovanje še-★

S TEŽKIM SRCEM...

PO SKORO DEVETNAJSTIH LETIH izhajanja 'Klica Triglava' smo zaradi okoliščin, ki niso pod našo kontrolo, primorani zvišati listu naročnino za vse dežele. To se v vsej dobi od avgusta 1948, ko je KT zagledal luč sveta, dogaja prvič. Samo v dveh posamičnih primerih je bila doslej naročnina spremenjena: ob Crippsovi devaluaciji funta smo naročnino za Sev. Ameriko znižali, ob revaluaciji franka pa smo jo nekaj malega dvignili. Za vse ostale dežele pa je ostala v vseh devetnajstih letih naročnina nespremenjena, četudi so se v tej dobi življenjski stroški v Britaniji dvignili za 97%. Res, začetna naročnina ni bila nzika v primerjavi z nekaterimi listi. Vzrok temu je bil omejeni trg, s katerim je moral KT računati od vsega početka: KT ni subvencioniran od nikogar, stroške krije le iz naročnine, in po splošni sodbi je to kvaliteten list, ki kot tak pač ne more računati na masovno podporo. To pa je potem tudi cena, da je list neodvisen.

Po drugi strani je treba ob tej priliki tudi omeniti, da se je ob isti višini naročnine, zunanja podoba občutno spremenila na bolje in da nenehoma delamo na tem, da bi se - v danih možnostih - list vsebinsko in tipografsko izboljševal. Prvo je bilo mogoče doseči z ustanovitvijo "Tiskovne zadruga Klica Triglava", ki je z nabavo nekaterih strojev omogočila ceneno tiskanje lista in to samo za ceno, da 'Klic Triglava' ostane politično neodvisen. Drugo pa je mogoče doseči samo, če razširimo krog naročnikov in sodelavcev. Začetni stroški vsakega lista so vedno izredno visoki, potem pa se produkcijski strošek proporcionalno občutno niža z rastjo naklade. To omenjamo tudi zato, da bo naročnikom jasno, da je napredek in izboljšava KTja v veliki meri v njihovih rokah: da nam ostanejo zvesti in nas priporoče prijateljem. Niti najmanj pri tem ne dvomimo, da so z nami mnenja, da svobodno slovenstvo potrebuje politično neodvisen list kot je KT.

*pa predvsem zaradi pretiranih pokojnin premladim osebam, ki so še sposobne za delo, a ki so se upokojile, ker jim herojska vojna leta dajejo pravico na izdatno pokojnino, tako da pri štiridesetih letih žive kot zajedalci na račun družbe. V zdravstvu, kateremu so odtrgali dohodke, pa je tako, da v bolnišnicah ležita po dva bolnika v eni postelji ali pa leže bolniki po hodnikih na nosilih. Vlada je zasvirala tudi velikopotezni načrt o plinu iz Velenja, ki bi ga črpali po vsej Sloveniji. Načrt je stal lepe denarce, preden so ga opustili. Na bivšem nunskem vrtu sredi Ljubljane stoje nadaljnji spomeniki vladni potrati - nedokončane stavbe za vladne urade. In tako dalje. Razlogov, da bi pognali Smoleta, je več kot preveč.

Kljub temu ga niso pognali, ampak je prilezel nazaj. Vzrok za to je v pomanjkanju prav tiste demokracije, katero naj bi bil odstop dokazal. Če bi v Sloveniji imeli demokracijo, bi poslanci vztrajali pri odločitvi, da ne okrnijo potrebnih prispevkov za zdravstvo, zato da bi bilo več denarja za pokojninsko potrato. Če bi v Sloveniji imeli demokracijo, bi imeli tudi sposobne ljudi, ki bi si upali javno vstati in reči: če Smole noče voditi vlade, jo bomo pa mi; spodrezali bomo pokojnine zajedalskim herojem, pa bo dovolj denarja za zdravstvo. Če bi v Sloveniji imeli demokracijo, bi imeli tudi odgovorno opozicijo, ki bi bila pripravljena prevzeti vlado, kadar bi se sedanja vlada naveličala. Ker pa v Sloveniji nimajo demokracije, je kot tretji odmev na odstop vlade nastal rahel preplah, češ, kaj bo pa zdaj. In ker v Sloveniji nimajo demokracije, smo zapisali, da so v Ljubljani odigrali šaloigro. Res je, da je taka igra boljša kot dolgočasne komunistične pridige, kot jih poslušajo v drugih socialističnih deželah. Je napredek, toda še ni demokracija. Je korak naprej, a do demokracije je še dolga pot.

UREDNIŠTVO

Rankovičeva dolga ušesa

Od domovinskega sodelavca

VOJAŠKA OBVEŠČEVALNA SLUŽBA - "druga uprava JLA" - je imela pri odkrivanju Rankovičeve zarote pomembno vlogo, ki še ni povsem razjasnjena in še dolgo ne bo. Celo zapadni dopisniki, ki so sicer zelo zgovorni o mi krofonih v Titovem stanovanju, ne omenjajo podtalnega boja med Udbo in vojaško obveščevalno službo, sama vojska pa seveda molči. Iz razumljivih razlogov se noče bahati, kako je pod obrambnim ministrom Gošnjakom-Hrvatom strla načrte Rankoviča-Srba, ker ni le čuvar enotnosti in tako, kot pridiga ustava, ampak v resnici najmočnejša vez federacije. Srbska vojaška duša verjame vanjo, čeprav nima glavne besede kljub povodnji srbskih kletvic, ki dere iz vsake vojašnice. To se je pokazalo ob Rankovičevem padcu. Rankovičevega oprodo Lukića je zelo skrbelo, če vojska prisluškuje njegovim telefonskim pogovorom. Ko je Udbi začela teči voda v grlo, so konec maja 1966 vgradili prisluškovalne naprave tudi v pisarno oficirjev 2. uprave JLA v Beogradu. Prav to je utegnila biti zadnja slama, ki je zlomila kameli hrbet. 8. junija so naprave že demontirali. Naslednji dan so jih demontirali pri Titu na Dedinju. Ranković se je tistega dne še rezal fotografu BORBE, a po hrbtu so mu gomazeli mravljinčci. Tri tedne kasneje se je javno kesal svojih grehov. Nikdar več ni dvignil slušalke, da bi poslušal, kaj se pogovarjata Tito in Kardelj. Razpadla je razpredena mreža prisluškovanja, s katero je socialistična Jugoslavija prednjačila pred marsikatero razvito državo.

Zgodba, kako je Ranković sam prisluškoval Titovim razgovorom, je uradno prišla na dan s poročilom zveznega javnega tožilstva ki je bilo 9. decembra predloženo zvezni skupščini. Brez slovenskih strokovnjakov tudi pri tem umazanem poslu ni šlo. Že ko so zidali veliko poslopje zveznega izvršnega sveta v Novem Beogradu, je Udba mislila na prisluškovanje in je v vsakem nadstropju pripravila nekaj sob za te namene. Stefanović je naročil Numiću, naj ukaže Tepini, naj v načrte ozvočenja ne vnese vseh naprav. Uradnikom pisarn so rekli, da bo vsak zase lahko snemal svoje pogovore, kot bo sam hotel. V resnici pa so žice vodile v dva centra, odkoder je Udba lahko poslušala in snemala vse pogovore v katerikoli pisarni, ne da bi visoke živine v pisarnah za to vedele. Kasneje so naprave preuredili tako, da je Ranković iz svoje pisarne lahko prisluškoval pogovorom v Titovi pisarni, njega pa ni mogel nihče slišati. Titova pisarna je bila priključena na tajne snemalne centre nepretrgoma od 11. novembra 1965 do 20. junija 1966.

Ranković je lepo zagodel tudi Kardelju, pri komer je prisluškoval že od 1958. Dve leti kasneje je svojim udbašem povedal, da želi iz svojega stanovanja odkriti osebo, ki Kardelja vznemirja po posebnem telefonu. V Kardeljevi pisarni in sejni dvorani v zveznem izvršnem svetu so našli tri telefone, prirejene za snemanje pogovorov iz teh prostorov. Morda je Kardelj mislil, da bo sam zase zahrbtno snemal zaupne pogovore svojih gostov. Ranković pa je vedel, da je po ustreznem priključevanju mogoče slišati pogovore tudi v drugih prostorih. Še lepše je bilo urejeno v Uzički ulici na Dedinju, kjer stanuje Tito na št. 15, Ranković na št. 25, vmes pa imajo hiše Kardelj in drugi. Vsak od teh je imel svojo posebno linijo na omrežju zveznega sekretariata za notranje zadeve. V jašku pred Rankovičevo hišo pa so našli kar pet linij, ki so tekle v njegovo stanovanje: njegova lastna in štiri druge, ki so vodile neposredno v spalnico, od tam pa tri v delovno sobo njegove žene Slavke. Preko teh štirih linij je Ranković lahko iz postelje poslušal zaupne telefonske pogovore Tita, Kardelja, Jovana Veselinova in enega neimenovanega voditelja - morda Gošnjaka. Kadar je Kardelj govoril po slovensko, je Ranković poklical na pomoč Slavko, ki je Dolenjka. V telefonskem aparatu pri Titu so našli vgrajen majhen blok-kondenzator, ki je omogočal prisluškovanje pogovorom v prostorih ljudi, ko je bila slušalka spuščena.

Z možnostmi za prisluškovanje je bil seznanjen najožji krog zaupnih delavcev, ki jih je vodil Selim Numić, le ta pa je dobival ukaze neposredno od Svetislava Stefanovića. Delo je bilo silno zaupno in so ga prikrivali pred nižjimi udbaši. Tako je tehnik Mate Rupić novembra 1961 prijavil, da je odkril prisluškovanje posebnih telefonov nekaterih voditeljev, toda Savo Mitrović, načelnik oddelka za zveze, je bil dovolj bister, da se je ob prijavi hudo ustrašil. Svojo skrb je potožil prijatelju in ga prosil, naj molči, ker se boji represalij. Prijatelj je kljub temu pisal Rankoviću. Stefanović je poklical Mitrovića predse, ga prepričeval, da Udba ne prisluškuje, se čudil, kako more Mitrović sploh pomisliti na to, in Mitrovića po kratkem postopku upokojil. Julija naslednjega leta je Stefanović ustanovil komisijo, *

HUDODELCI, KI SO Z ZAROTO SPODKO-PAVALI USTAVNO UREDITEV:

Aleksandar Ranković, tedanji podpredsednik republike in sekretar CK ZKJ;

Svetislav Stefanović, tedanji član zvezne vlade in CK ZKJ;

Vojin Lukić, bivši notranji minister in tedanji sekretar CK ZKSrbije;

Zivotije-Srba Savić, tedanji srbski republikanski sekretar za notranje zadeve;

Selim Numić, tedanji pomočnik zveznega sekretarja za notranje zadeve;

Inž. Pavel Tepina, direktor tehniškega inštituta zv. sekretariata za notr. zadeve;

Stanislav Pavlin, njegov pomočnik in deset drugih oseb.

SOCIALNO ZAVAROVANJE

Od gospodarskega sodelavca

NEDAVNO je nekdo navedel kot argument v prilog zdravstvenega zavarovanja, da so zdravstvene usluge v Britaniji dokaj cenejše kot v Združenih državah. To pa ima z zdravstveno službo komaj kaj opraviti: ameriška industrija je znatno produktivnejša od britanske. Zaradi tega so ameriške plače višje, in sicer ne le plače inženirjev in drugih delavcev v industriji marveč tudi plače izven industrije, tako tudi plače zdravnikov, ker mora ostati neka primerjava med plačami inženirjev in zdravnikov, sicer bi vedno več ljudi študiralo tehniko in vedno manj medicino, da bi si zagotovili višje dohodke. Ker se tako v zdravstvu plače ne dvigajo v skladu s produktivnostjo, ampak jo znatno prehitujejo, kolikor se produktivnost zdravnikov sploh bistveno dviga z gospodarsko rastjo, so v državah z večjim narodnim dohodkom cene zdravstvenih uslug višje. Iz istega razloga, kot so Američani plačani manj za kirurški poseg v Britaniji kot doma, bo Britanec lahko plačal v Indiji kuharja in služabnika, kar si bo doma komaj mogel privoščiti.

Do neke mere bi bilo mogoče reči, da so cene zdravstvenih uslug v Britaniji nižje več kot je nižja splošna produktivnost, ker so mlajši zdravniki in bolniške sestre v Britaniji sorazmerno slabo plačani in ker je bilo zadnjih dvajset let malo investicij v zdravstvene objekte. Toda zniževanje stroškov na ta način je privedlo v Britaniji (in še marsikje drugje) do nezadovoljstva med zdravstvenimi uslužbenci, do odhajanja v tujino, zlasti v ZDA, in do nezadostnega priliva novih zdravnikov in sester. Očitno to ne more biti rešitev na daljšo dobo, temveč bo moralo priti do zvišanja plač in zvečanja investicij, kar pa po drugi strani utegne zvečati izdatke za zdravstveno službo.

V Jugoslaviji je zadnja leta razprava o zdravstvenem in socialnem zavarovanju vedno bolj glasna, a posebno pereča je postala spričo zadnje gospodarske re-

* ki naj bi ugotovila, ali kdo prisluškuje pogovorom po posebnih telefonskih linijah, ki pa je bila vnaprej poučena, naj odvrne vsak sum.

Marca 1962 so po Rankovičevem nalogu snemali sejo izvršnega komiteja CK ZKJ, ki je bila zaprta in ji niso prisostvovali niti stenografi. Na tej strogo zaupni seji so v ostri razpravi o kavarniški politiki, nacionalizmu in samovolji komunistov prvič stopili Rankoviču nekoliko na prste. Kako je Rankoviču šlo svarilo do živega, kaže dejstvo, da je naročil, naj sejo snemajo. Stefanović je naročilo sporočil Numiću, ki je poskrbel za dobro snemanje na dveh magnetofonskih napravah hkrati. Kasneje so sejo presneli na arhivske trakove. Stefanović, Numić in drugi zarotniki pa so jo poslušali, čeprav niso bili člani izvršnega komiteja. Kako so se morali smejati v pest, ko je Tito 6. maja vsplit skem govoru napadal samopašne komuniste, ne da bi koga imenoval!

Služba državne varnosti se pod visokim Rankovičevim pokroviteljstvom kajpak ni posvetila le prisluškovanju. Leta 1962 so določili, naj služba spremlja 37 osnovnih dejavnosti, med katerimi: neizpolnjevanje sklepov organov samoupravljanja, nenamensko porabo sredstev, reagiranje na nizke osebne dohodke, gibanje cen, medobčinsko sodelovanje in reagiranje na razne ukrepe in dogodke. Visokim funkcionarjem so dnevno dostavljali poročila in analize, v katerih so pogosto postregli s prirejenimi podatki. Leta 1964 so "na področju kulture zasledili razne družbeno negativne odmike in pojmovanja". Zbirali so podatke, ki naj bi vzbujali dvom v uspeh reforme. Raziskovali so delo zunanjetrgovinskih podjetij. Začeli so akcijo "Morava" za iskanje zlata, vrednostnih papirjev in drugih dragocenosti, ki so jih baje poskrbili Draža Mihailović in njegovi sodelavci. Savić je pri tem izdal pooblastilo, da si na terenu lahko pomagajo z vsemi prisilnimi ukrepi, kar so z navdušenjem storili. Razširjali so velikodržavna in šovinistična stališča. Prizadevali so si postavljati svoje ljudi na odgovorne položaje predvsem v zunanjem ministrstvu, pri Tanjugu in ustanovah, ki poslujejo s tujino.

V primeri z vsem tem je ameriška obveščevalna agencija CIA resnični smrkavec.

forme. To se je zgodilo, ker so prišli do zaključka, da je pretirano, ako izdatki zdravstvenega in socialnega zavarovanja zrastejo na 12,5 % narodnega dohodka (v letu 1965), medtem ko znašajo vsaj v Sloveniji za leto 1966 po oceni že 15% na rodnega dohodka. Od tega slaba polovica odpade na zdravstveno zavarovanje. Seveda je odstotek osebnih dohodkov, ki odpade na izdatke za zdravstveno zavarovanje še večji. Leta 1965 je znašal skoro 18% osebnih dohodkov. To je po vsej verjetnosti več kot v najbogatejših državah kljub temu, da so tam, kot smo ugotovili, zdravstvene usluge dražje.

Kako prihaja do tega? Preprosto zato, ker ni nobene zveze med plačevanjem za usluge in njihovim izkoriščanjem. Vsa kdo si prizadeva dobiti na račun zdravstvenega zavarovanja kar največ, ker se s tem vsaj neposredno njegov prispevek prav nič ne poveča. Lahko se seveda zgodi, da mora končno zaradi deficita, ki ga je splošna gonja po potrebnem in nepotrebnem zdravljenju povzročila, plačati dodatni prispevek. Toda zveza med gonjo in dodatnim prispevkom ni tako jasna, da bi zaustavila pretirano povpraševanje po zdravstvenih uslugah. Zvezne oblasti v Jugoslaviji občutijo, da poraba skoro ene petine osebnih dohodkov za zdravljenje ni opravičljiva. Zato so predlani omejile prispevke za socialno zavarovanje (zdravstvene službe, pokojnine, otroški dodatki) na 20,5 % osebnih prejemkov. Pričakovale so, da bodo s tem prisilile zavarovalne enote, da omejijo izdatke. To se ni zgodilo. Zaradi omejitve prispevkov bo socialno zavarovanje imelo lani deficit okoli 90 milijard starih dinarjev (predlani 31,5 milijard), ki ga bodo z uporabo raznih rezerv zreducirali spet na okoli 30 milijard. Ni jasno, kdo ga bo plačal, razen ako se bodo spet zatekli v inflacijo.

VSAGO USLUGO MORA NEKDO PLAČATI

Sedaj pripravljajo nov zakon o socialnem zavarovanju. Medtem so podvzeli nekatere ukrepe, ki naj bi omejili trošenje. Ukinjeno je bilo zdravljenje zastoj v toplicah in uvedena je bila taksa na recepte. V začetku novembra je bila sestavljena lista zdravil, ki jih bodo morali odslej zavarovanci sami kupovati. Izvršni svet Hrvatske pa predlaga, naj bi odslej zavarovanci plačali del stroškov za zdravniške usluge, in sicer za splošni pregled en novi dinar (100 starih, kar odgovarja nekako šestim penijem), za specialne, laboratorijske in rentgenske preglede dva nova dinarja, za zobozdravniške preglede enega do osem novih dinarjev, pri čemer bi veljale določene izjeme. Ali bo ta predlog sprejet ali ne, je ne gotovo; gotovo pa je, da bodo morali nekako omejiti povpraševanje po zdravniških uslugah, z drugimi besedami: doseči "racionalnejše trošenje". Udeležbo zavarovancev pri stroških uporabljajo na primer v Švici in v Nemčiji.

Zagata, v katero je zašla jugoslovanska zdravstvena zaščita, je nov dokaz, da je nemogoče deliti karkoli zastoj, če nočemo da bo povpraševanje preseglo vse pametne mere in privedlo do razmetavanja. Kot je bilo po poročilu 'Borbe' 13. oktobra rečeno v skupščini bo "treba odslej točno ugotoviti, koliko posamezne pravice iz zavarovanja stanejo in iz kakšnih izvorov se bodo financirale." Na koncu je namreč treba vsako reč plačati tako v socializmu kot v kapitalizmu.

IZ UREDNIŠTVA: Iskreno nam je žal, da nam za članek na 12. strani ni bilo mogoče dobiti ostrejših in jasnejših fotografij z Miklavževanja v Londonu. Slika naj bi predstavljala Msgr. Kunstlja, ki ga je po zdravil g. J. Rehberger, z Miklavžem v ozadju in angelci.

Z vseh vetrov

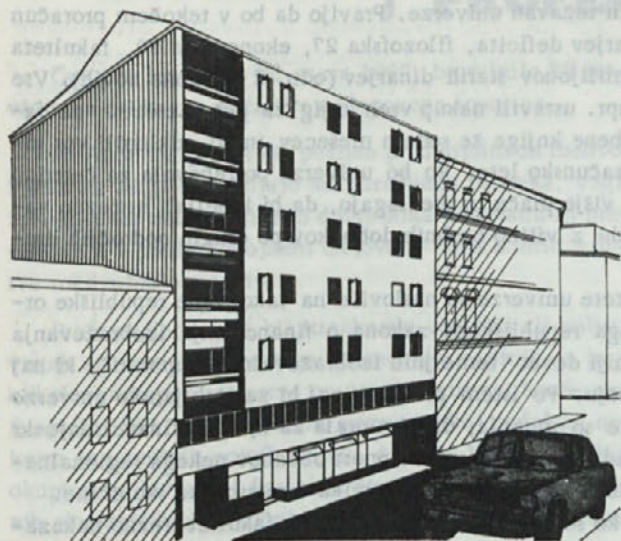
Od našega sodelavca

AMNESTIJA Milovana Djilasa za Novo leto je odstranila eno najbolj norih anomalij jugoslovanskega režima, ki ni klical pred sodišče Rankovića, da si je ta stvarno vodil državo v državi, dočim je

držala v zaporu Djilasa, ki je le v pisani besedi sugeriral izhod iz zmede, za kar je tudi odsedel svojo prvo kazen. - V ARGENTINI je obhajala tamkajšnja 'Svobodna Slovenija' 25-letnico svojega izhajanja. Pričela je izhajati v domovini 22. novembra 1941 in se nato po dve in polletni prekinitvi obnovila 1. I. 1948 v emigraciji. Ni dvoma da je veliko storila za ohranitev slovenske ideje in besede v Južni Ameriki. - PO VERODOSTOJNIH VIRIH naj bi letos prišlo v Jugoslaviji do reorganizacije vojske. Moč bo zmanjšana in samo manjša operativna enota naj bi ostala pod federalnim poveljstvom, dočim naj bi vsaka republika imela svoje teritorialne armije s svojskim značajem in lastnim poveljstvom. V zvezi s to vestjo je spet čuti, da se giblje Jugoslavija v smeri konfederacije. - V ZADNJI lanski številki 'Vestnika' borcev je gen. Krenner objavil odprto pismo dr. Kreku, kjer pobija trditev gen. Prezlja, da mu je ta sporočil vsebino radiograma v zadevi predvidene izročitve domobrancev. Pravi, da sploh ni stanoval v tisti hiši, ki jo omenja gen. Prezelj in da mu tudi straža pred njegovim stanovanjem ne bi dovolila vstopa in da je smešno, da bi novembra meseca pila pivo. Gen. Krenner smatra, da je bila vsebina radiograma znana nekaterim članom Narodnega odbora in da bi ga potem oni morali obvestiti o tem. Trdi, da on ni dajal navodil Odboru ampak da jih je od njega le prejemal. Dopolnjuje, da ni bil proti vstopu Domobranstva v JVvD, toda le pod pogojem, da vstopi kot nedeljiva enota, češ da je zadnji čas, da slovenski vojaki služijo vojsko v Sloveniji v lastni ustanovi. - PO ČUDNI POTI so prispele iz domovine sledeče vrstice: 'Minuli četrtek je bil motorni vlak Miramare, ki vozi med Trstom in Ljubljano pri odhodu iz Trsta na sut z reklamnimi letaki. (Slovenska) ideja, ki jo propagira ta letak, je vedno bolj živa med nami. Ekonomska reforma vedno hujše pritiska na naše gospodarstvo; mnogim podjetjem preti, da bodo zaradi nelikvidnosti izplačevala samo minimalne plače: 15.000 starih din. Med temi sta Iskra in Litostroj. Socialni zavod izplačuje pokojnine z večdnevno zakasnitvijo. Po zveznem proračunu v Sloveniji ne izvajajo nobenih investicijskih del, kar je povzročilo krizo v gradbeništvu in se povprečna plača niža, dočim se plače v politično-upravnih službah višajo. Značilna je pojava "neoklerikalizma" v Sloveniji, ki da ga je treba po Kavčičevi izjavi na plenumu CK ZKS preganjati.' Kasnejše pismo pa pravi: 'Zadnje čase je vidna poživljena propaganda proti kat. Cerkvi, kar se nam čudno zdi zaradi podpisa spora zuma z Vatikanom. V knjigarniških izložbah so na vidnem mestu knjige z značilno protikatoliško tendenco kot npr. Podbevškov "Sv. Urh". Na Hochnuthovo dramo "Namestnik božji" v Mestnem gledališču v Ljubljani (frančiškanska dvorana) pa obvezno vodijo dijake vseh srednjih šol iz Ljubljane in okolice. V "Mladini", tedniku za doraščajočo mladino, imate vedno protiverske članke. Ni nič izrednega pismo dijakinje, ki stanuje v župnišču, kako da jo stalno zalezuje kaplan. To gonjo proti Cerkvi si razlagamo kot protipropagando, ker se v zadnjem času kaže večje zanimanje za verska vprašanja, mladina se bolj oklepa Cerkve in duhovniki so kajpak bolj aktivni.' - DOSEDANJA Inozemska delegacija jugoslovanske socialistične stranke je prenehala obstojati in se je s pritegnitvijo doslej nevezanih socialistov preformirala v Socialdemokratsko skupnost Jugoslovancev izven domovine. Predseduje ji dr. Živko Topalović, eden od podpredsednikov je dr. C. Jelenc a tajnika sta Marko Milunović in Jovan Jovanović (Poročilo sledi v fbr.KT. op.ur.).

Tomazičev 'Korotan' na Dunaju

Kdo od Slovencev ne ve za patra Ivana na Dunaju? Ves slovenski tisk je pisal o uresničitvi sanj tega podjetnega moža, ki je slovenskim študentom sezidal šestnadstropno palačo v dunajskem 8. okraju. Za slovenske pojme je to mogočna zgradba. Ko je pred leti pater Tomazič vrgel svojo misel v svet, so tisti, ki so vedeli, za kaj gre, zmajevali z glavami, tisti pa, ki načrta samega niso poznali, pa so mislili, da gre le za malo večjo hišo. Motili so se oboji. Šlo je za šest nadstropij in za neizmerno podjetno in kraško trmasto naravo patra Ivana. Temu slednjemu in pa volji, pomagati Slovincem, se je treba zahvaliti, da "Korotan" danes stoji.

Patra Tomaziča loči od Abrahama samo par let, pa jih ne kaže. Doma je iz brkinskih Pregarij. Pred vojno ga je njegov kleretinski red poslal v Španijo, a pred 14 leti je mož prišel na Dunaj. Srečal se je z vsemi in še hujšimi problemi, na katere naleti sleherni slovenski izseljenski duhovnik. Slovenski študentje s Koroške so mu dajali misliti. Pa je nekega dne zvedel za parcelo v osmem okraju, ne daleč od univerze. S pomočjo Mohorjeve družbe in koroških ter ameriških dobrotnikov, predvsem pa s svojimi prihranki - na svojo plačo in zdravje igra loterijo! - je parcelo kupil. Dobiti denar za zidavo doma pa je bil hujši problem. Pa je šel katoliški in še slovenski pater trkat na vrata dunajskega socialističnega župana, ki mu je zagotovil kredit mestnih zavodov, če bo sam uspel zbrati do 20% sredstev. V to kislino in sladko jabolko obenem je pater ugriznil. Toda tista petina, ki je padla nanj, niso bile mačkine solze. Pa je pater spet romal, to pot do kardinala Koeniga, in tam izposloval brezobrestno posojilo pol milijona šilingov. Načrt za dom je napravil inž. Janez Oswald - in dom je stal devet milijonov šilingov. Ko še temelji stali niso, je bilo že treba letno šteti sto tisoč šilingov za obresti na občinske kredite. Ker so zbirke vrgle samo kakih 40.000, je pater spet igral na svojo plačo, prevzel nove službe in zbral primanjkljaj. Nekaj je pozneje prispevalo za dom še prosvetno ministrstvo, pohištvo pa je obljubila ljubljanska univerza.

V domu je 90 sob. V pritličju imajo čitalnico, majhno kapelo in dvorano za prireditve. V prvem nadstropju so upravni prostori in knjižnica, nadaljnja tri nadstropja pa so namenjena študentom, dočim sta vrhnji dve nadstropji, do koder vodi posebno dvigalo, namenjeni študentkam. Vsaka soba meri okoli 11 kv. metrov, najemnina je 400 šilingov na mesec. V vsakem nadstropju je še samopostrežna kuhinja - in skupni prostor za študij. V domu ima svoje prostore tudi Klub slovenskih študentov.

in Levstikov 'Bled' v Rimu

SLOVENSKI HOTEL v Rimu se zdi danes nekaj tako samo po sebi umevnega, da je težko razumeti, kako da na kaj takega prej ni mislil nihče. Vinko Levstik, doma od Sv. Gregorja, ki je dal Janeza Evangelista, ima nekaj čez 40 let. Kot emigrant je bil zaposlen pri ameriški NCWC, kjer je pomagal mnogim Slovincem. Sebi ni mogel, invalid je. Ko se je pozneje zaposlil pri Italijanskem turistično potovalnem uradu, je spoznal hotelsko problematiko. V letu 1958 je poročil gđc. Danilo Zerjalovo iz znane zavedne tržaške družine. Naslednje leto sta na jela sedemsobno stanovanje, ga modernizirala in nanj dobila obrtno dovoljenje za penzijo. Za četek je bil težak, saj nista imela niti milijon lir, ki bi jima bil potreben. Toda s pridnostjo in dobrim gospodarjenjem je klijentela narasčala, kljub bojkotu domovine, ki ji je bil tujec več.

In danes sta Levstika na konju. Posedujeta dve lepi poslopji, vredni okoli 150 milijonov lir - v enem je hotel Bled s 30 sobami, v drugem, prav blizu, pa hotel Daniela s 25 sobami, skupaj preko 100 postelj. Hotela sta v lepem rimskem okolju, dokaj blizu glavne rimske postaje.

Podjetnost in sposobnost g. Levstika je dobila potrdilo tudi med hotelirji, ki so ga izvolili za člana izvršnega sveta rimskih hotelirjev in celo Zveze italijanskih hotelirjev. Dobil je 2 srebrni medalji za svoj uspeh - eno od rimskega župana, drugo pa od kardinala Traglia.

Lani je prišel k njemu iz domovine še brat Tone. To je bilo v času, ko so se množile tatevine v parkiranih avtomobilih hotelskih gostov. Nobena prijava policiji ni nič zalega. Pa sta brata Levstika petnajst noči stražila in končno zasačila tatu. Rimski tisk je o tem pisal.

Kdor bi v večnem mestu želel stanovati v slovenskem hotelu ob do m a c i in dobri ceni in postrežbi, sicer v hotelu II. kategorije - toda postrežbi I. vrste, ta bo rad pisal g. Levstiku po prospekt. Ze iz samih slik veje domačnost, čistost in komfort. In zares je tako.

KULTURA IN OMIKA

skem letu imela medicinska fakulteta 127 milijonov starih dinarjev deficita, filozofska 27, ekonomska 20, fakulteta za strojništvo 23, itd. Univerzi kot celoti bo manjkalo 200 milijonov starih dinarjev (odn. 2 milijona novih). Vse fakultete skušajo zmanjšati stroške. Na filozofski fakulteti so npr. ustavili nakup vseh knjig za pet mesecev; na fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo niso kupili nobene knjige že sedem mesecev in so odklonili vsa sodelovanja na kongresih. Težave pa bodo še hujše naslednje proračunsko leto, ko bo univerza potrebovala za četrtno denarja več kot letos. Univerzitetni delavci bi tudi radi dobili višje plače in predlagajo, da bi izpeljali ustrezno valorizacijo pedagoškega in znanstvenega dela na univerzi v skladu z višino osebnih dohodkov po drugih področjih družbene skupnosti.

To pa niso vse težave ljubljanske univerze. Tehniške fakultete univerze so naslovile na takozvane republiške organe memorandum, v katerem odklanjajo gotove člene predloga republiškega zakona o financiranju izobraževanja in vzgoje. Predlog novega zakona namreč vzpostavlja v Sloveniji devet "temeljnih izobraževalnih skupnosti", ki naj bi skrbele za izobrazbo - in njene stroške - na njihovem področju. Po istem predlogu naj bi za ljubljansko univerzo skrbela izobraževalna skupnost za območje Ljubljane. Fakultete so mnenja, da bi morala za njihovo financiranje skrbeti republiška izobraževalna skupnost, ker da univerza ne spada pod interesno skupnost občanov nekega regionalnega območja ampak je stvar slovenskega naroda kot celote in s tem njegovega predstavnika - republiške skupščine.

Memorandum je poslala tudi filozofska fakulteta. Medtem ko so znanstveniki s tehniških fakultet trezno nakazali težave, ki bodo nastale, če se novi zakon uresniči, je filozofska fakulteta posegla globlje v bit reforme in pribila: "V ostrem nasprotju s pojmovanjem slovenske univerze kot enega najvišjih skupnih organizmov vsega slovenskega kulturnega življenja zakon pojma slovenske narodne kulture in njenih potreb sploh ne pozna." Po predlogu tega zakona, pravi fakulteta, "noben del sistema našega izobraževanja ni potreben zaradi smotrne rasti slovenske narodne kulture, ampak je dovolj da sloni na 'interesu in potrebah delovnih ljudi, delovnih organizacij in njihovih združenj ter občin kot širših družbenih skupnosti proizvajalcev'. Tako se slovenska nacionalna kultura spreminja v občinsko kulturo!"

Prednjim memorandumom so se pridružile tudi akademija za glasbo, akademija za gledališče, radio, film in televizijo ter akademija za likovno umetnost.

BOLGARSKI SOCIALIZEM

Pred kratkim je bila v Sofiji delegacija Društva književnikov Makedonije. Imela je pogovore z Zvezo bolgarskih književnikov o medsebojnem sodelovanju. Pogajanja so tekla lepo dokler ni prišel čas, ko je bilo treba podpisati skupno izjavo. Takrat so Bolgari zahtevali, naj bo dokument podpisan v bolgarščini in srbohrvaščini kot "državnih" jezikih obeh držav. Makedonska delegacija se je temu uprla in dokument ni bil podpisan. Nagibi za zahtevo bolgarskih književnikov so gotovo bili politični, ker Bolgari trde, da so Makedonci prav za prav Bolgari. A vendar se čutim kot Slovenec pri tem prizadet. Kaj bi mislil, če bi recimo Italijani po razgovorih s slovenskimi literati zahtevali, naj podpišejo sporočilo v italijanščini in srbohrvaščini kot državnima jezikoma Italije in Jugoslavije?!

KNJIŽNI TRG : Težav revialnega tiska sem se že večkrat dotaknil. Sklad Slovenije za pospeševanje založništva je 1966. leta zmanjšal podporo revijam na 2.2 milijona novih dinarjev od 2.9 milijona novih dinarjev v 1. 1965. Pravijo da je bil položaj na področju revialnega tiska tak, da ni lani nobena revija zvozila brez deficita. **PROBLEMOM** je npr. manjkalo kakih 40.000, **SODOBNO-STI** pa okrog 20.000 novih dinarjev.

KRIZA NA UNIVERZI

Konec oktobra so imeli rektor in dekani fakultet ljubljanske univerze sestanek s predstavniki slovenske republiške skupščine, da bi jih obvestili o finančnih težavah univerze. Pravijo da bo v tekočem proračun

JEZIKOVNA ENAKOPRAVNOST (KT 330)

Komisija jugoslovanske zvezne skupščine v Beogradu je izdelala novi poslovník, ki predvideva simultano prevajanje na sejah skupščine in skupščinskih odborov v jezikih narodov in narodnosti v Jugoslaviji. To pomeni, da bo vsak poslanec lahko govoril v svojem lastnem jeziku in da ga bodo drugi poslanci lahko poslušali v simultnem prevodu.

Na tehniški srednji šoli v Celju uporabljajo za pouk angleščine učbenik, ki ga je izdala (v srbohrvaščini) Kolarčeva narodna univerza v Beogradu. Poleg dejstva, da bi učenci v Sloveniji morali imeti slovenske učne knjige, je uporaba srbohrvaškega učbenika porazna tudi s pedagoškega stališča, ker je le-ta bila napisana za učence s srbohrvaškim maternim jezikom. Učenci v Celju pa imajo za sabo dve leti pouka srbohrvaščine.

Kot kaže, pa to ni edina šola, kjer ne uporabljajo slovenskih učbenikov. Nek čitatelj DELA pravi, da se njega va hčerka uči angleščino iz hrvaškega, ruščino pa iz srbskega učbenika. V neki gimnaziji imajo hrvaške učbenike tudi za matematiko in fiziko. Mnoge slovenske učne knjige za tuje jezike so slabe in učitelji nimajo drugega izhoda, kot da primejo v roke tuje učbenike. Čitatelj je

SPOMINSKI DAN PROFESORJA ERLICHA

Čez pol leta, dne 26. maja 1967, bo minilo 25 let od smrti profesorja Lamberta Ehrlicha. Prav je, da se pripravimo na primerno počastitev njegovega spomina.

Profesor Ehrlich je bil poznan predvojnim in medvojnim rodovom Slovencev vseh pokrajin, slojev in pripadnosti. Preživeli se ga spominjajo kot izrednega človeka, vzglednega duhovnika, korenitega Slovenca, razgledanega svetovnjaka ter neutrudljivega dobrotnika potrebnih in preganjanih, pa naj so to bili zapostavljeni slovenski vajenci in služkinje v predprvovojnem Celovcu, Boris Kidrič v dunajskih zaporih, lačni študentje v Ljubljani ali begunske žrtve medvojne okupacije.

Profesor Ehrlich ni bil strankarski voditelj ali politik. Toda v sklopu obeh svetovnih vojn je prav on bil v prvih vrstah zgodovinske borbe za ozemeljsko zedinjenje in politično enakopravnost Slovenije. Bil je vodilni član in tajnik slovenskega zastopstva na pariški mirovni konferenci leta 1919. V gorečem jutru osnega napada na Jugoslavijo, 6. aprila 1941, se je nenadno pozvan takoj podal na nevarno pot do neznanega cilja za reševanje slovenskih mejv okviru zavezniških vojnihih ciljev. 4. maja 1941 je predložil daljnovidno zasnovo podtalne slovenske vlade za vodstvo okupirane Slovenije. Poslej je profesor Ehrlich sestavljal in poslal v zavezniški svet prva izčrpana poročila o nacističnih okupacijskih grozodejstvih na slovenskem Štajerskem in Gorenjskem. 26. maja 1942 je padel pod bratomorno roko kot najsvetlejša žrtev slovenske medvojne žaloigre. Po vojni so njegove kosti odkopali in skrili, a njegov nauk, zgled in spomin živijo med Slovenci doma in po svetu.

Profesorja Ehrlicha sem prvič srečal jeseni 1931. Predstavil me je Marjan Brečelj, takratni predsednik Slovenske dijaške zveze, a katerim sem bil izvoljen za podpredsednika te predstavniške organizacije slovenskih katoliških študentov. Marjan Brečelj je kmalu odšel, s profesorjem Ehrlichom pa sem ostal do jutra njegove smrti, deset let pozneje, ko je posebna izdaja "Slovenskega poročevalca" objavila, da sem bil po odloku "Osvobodilne fronte" skupaj s profesorjem umorjen. Bog pa je dal, da živim. Na pločniku pred Ljudsko kuhinjo na Streliški ulici v Ljubljani sem profesorju Ehrlichu zatisnil njegove življenske oči. Pokopali smo ga z edinstvenim pogrebom silne mladostne ljubezni in neugasnega zaupanja v njegovo priprošnjo.

Ker je profesor Ehrlich mnogo pomenil vsej Sloveniji in tolikim Slovincem, se ga bodo ob 25-letnici smrti spominjali vsi, ki so ga poznali ali pa so le čuli resnično zgodbo njegovega življenja in smrti. Ti se bodo zbrali 26. maja 1967 po vseh cerkvah, kapelah in domovih, v katerih Slovenci živijo in molijo k Bogu doma in po svetu. V spomin profesorja Ehrlicha naj bi tisto jutro vsi slovenski duhovniki darovali sveto daritev za slovensko narodno spravo, za svobodo vseh Slovencev in njihovih iskrenih prepričanj, za enakopravnost Slovenije med narodi sveta, za duševno in telesno zdravje in napredek slovenske mladine in vseh bodočih slovenskih rodov.

Ker je s svojim življenjem in smrtjo profesor Lambert Ehrlich močno okreplil prvine slovenstva, naj bi molitvena počastitev njegovega spomina ob 25-letnici njegove smrti poživila med Slovenci duha slovenske krščanske kulture in narodne bití.

Ciril A. Žebot,

V imenu učencev in prijateljev profesorja Lamberta Ehrlicha

(Nadaljevanje kulturne rubrike)

mnenja, da bi morali Slovenci, če že ne znamo napisati dobrih učnih knjig, prevesti take knjige iz srbohrvaščine in tako v šoli uporabljati slovenske učbenike.

Vprašanje jezikovne enakopravnosti ni le kulturno vprašanje ampak tudi družbeno in politično, ki je načeloma sicer rešeno v jugoslovanski ustavi, v praksi pa marsikdaj prezrto. Zato je tudi Klub kulturnih in znanstvenih delavcev v Ljubljani priredil sredi decembra debatni večer, ki ga je vodil Jaka Avšič (!), pod naslovom: Jezikovna enakopravnost slovenščine v Jugoslaviji.

OBLETNICE: V Ilirski Bistrici so se za 90-letnico roj-

stva Dragotina Ketteja odločili urediti pesnikovo rojstno hišo in spominsko sobo na Premu.

Arheološko društvo Slovenije predvideva za leto 1968 obsežen znanstveni in kulturni program ob 1400-letnici prihoda in naselitve Slovencev v sedanji domovini.

Prvič po štiridesetih letih dramskega pisateljavanja Ivana Mraka - za njegovo 60-letnico - je ljubljanska Drama uprizorila eno od njegovih del. Bila je to drama "Marija Tudor", ki jo je avtor zamislil l. 1948. Uprizoritev je sprožila novo polemiko o vrednosti Mrakovih del. Publika je dramo pozdravila.

SPECTATOR

MONSIGNOR IN MIKLAVŽ

Kulturno-prosvetno delovanje Slovencev v Angliji je bilo vedno težavno.

Vzrok za to gre v prvi vrsti iskati v obsežnosti dežele in v majhnosti slovenske kolonije. Tudi če vzamemo optimalno število, 600 Slovencev, to praktično ne pomeni ničesar, če upoštevamo, da so Slovenci raztreseni po celi Angliji, po Walesu in Škotski. Res je, da jih več desetini živi na področju Velikega Londona, toda če upoštevamo, da na tem ozemlju živi v prenesenem pomenu polovica Jugoslavije, potem si lahko predstavljamo težave in daljave, ki so zvezane sicer z vsakim velemestom, z Londonom, ki je v svojih neskončnih predmestjih ena sama dolga, dolga vas, pa še prav posebej. 'Naš dom' na južni strani Londona tega vprašanja ne

more rešiti: ni tako velik, da bi mogel pod svojo streho sprejeti večje število družin ali vsaj samcev, in nima dvorane, kjer bi lahko imeli dobro pripravljene prireditve. Služi predvsem kot skromno stanovanje slovenskega in zdaj še hrvaškega duhovnika, daje streho nekaj Slovincem, s svojo majhno toda prikupno in domačo kapelo omogoča stalno slovensko službo božjo, dočim s premično steno med dvema sobama v visokem pritličju služi kot improvizirani prostor za ne prevelike družabne sestanke.

Tako je bilo logično, da je kulturno prosvetno delovanje dobilo poudarka predvsem v onih krajih, kjer se je po srečnem naključju nastanilo nekaj več Slovencev, kjer je bilo mogoče za nizke stroške dobiti cerkveno ali šolsko dvorano in če je bilo tam vsaj nekaj podjetnih-požrtvovalnih organizatorjev, ki jih je bila večina tamkajšnjih Slovencev pripravljena poslušati. Tako smo dobili Rochdale v Lancashiru in tako imamo zdaj Bedford, dobro urovožnje z brzcem iz Londona. Rochdale, ki je veliko obetal in dal nekaj dobrih iger in sestankov, zlasti, dokler je tam domoval župnik g. Kunstelj, je zdaj prosvetno mrtev. Slovenci so se v veliki meri preselili drugam. Pač pa je zaživel Bedford in če upoštevamo, da leži tam glavno breme na ljudeh, ki niso mnogo hodili v šole, je to tem več vredno. Bedford pa se je lotil še drugega problema, do katerega Rochdale nikdar ni prišel: tu imate zdaj vrsto slovenskih otrok, rojenih v Angliji, ki pohajajo angleške šole, pa vsi govorijo slovenski. Že samo ohraniti njihovo govornico, ni majhna stvar. Slovenski starši, dober zgled in zavest skupnosti, pa tudi spremenjeno stališče angleških oblasti, ki zdaj rade vidijo, da njeni državljani znajo čim več jezikov (v gimnazijah lahko delate maturo iz slovenskega jezika!), so pripomogli k temu.

Vendar pa so šli Bedfordčani korak dalje: če so nekoč v Rochdaleu stari Slovenci igrali v slovenskem jeziku, so v Bedfordu v decembru na Miklavževo nedeljo slovenski otroci zaigrali in zapeli "Siroto Jerico". Igro so potem teden pozneje ponovili tudi v Londonu. Treba je priznati, da je bilo to za začetek veliko. Bedfordska prireditev je bila boljša, ker je bila na domačih in dobro pripravljenih deskah, dočim je bilo treba v Londonu v neki cerkveno-šolski dvorani vse improvizirati, od luči do kulis. Otroci so dobro govorili in še boljše peli, vendar pa je bilo čutiti, kot da nekateri niso povsem dojeli, kar so igrali. Ne bi rekel, da niso razumeli; pač niso vsi igralci, to je tisto. Če bi vsakdo s takim zanosom igral, kot je kralja postavil na oder mladi Rožman in doživel buren aplavz, potem bi igra bila še bolj uspešna.

Miklavževanje v Londonu pa je imelo tudi drug pomen: tega dne so se Slovenci spomnili svojega dušnega pastirja, ki je bil imenovan za monsignorja, in ga obdarovali. Odveč bi bilo pisati o njegovih zaslugah, vsakdo jih pozna. Brez njega bi bila slovenska kolonija v Angliji v vsakem oziru mnogo bolj revna. Bog živi monsignorja Kunstlja in hvala mu!

ANDREJ GLUŠIČ:

DACHAU PRED DVAJSETIMI LETI XI.

4. junija 1945 so se "Yugoslav Kingsmen" preselili v dahavsko mesto. Na seznamu so bili poleg mene dr. Zdravko Kalan, dr. Milan Bano, Edvard Antosiewicz, Martin Bolko, Vinko Lipovec, Franc Kotnik, Jože Hrovat in duhovnik dr. Henrik Goričan, Adolf Štucin (p. Engelbert OFM), Janez Korbič (p. Beno OFM), Franc Šeskar in Franc Okorn (p. Klavdij OFM). (Originalna lista z nalogom za preselitev, ki ga je podpisal podpolkovnik Joyce, se nahaja v mojem arhivu). Razen Goričana in Štucina, ki sta se, poslušajoč komunistične obljube, skesala in sledečega jutra s prvim transportom odšla domov, naravnost v ječo in smrt, smo se vsi takoj preselili v mesto. Ob preselitvi so tudi ostali iz naše grupe dobili "permanent pass", da so se mogli svobodno gibati in prihajati v taborišče. Vendar sem rešenim sotrpinom svetoval, da se do odhoda zadnjega jugoslovanskega transporta izogibljujejo taborišča.

Še istega dne smo odpeljali iz taboriščne bolnice domobranskega narednika Ignacija Ahlina. Pripadal je grupi podpolkovnika Peterlina in so ga zelo bolnega iz bunkerja prenesli v ameriško taboriščno bolnico, ki se je nahajala v vojaškem delu taborišča. Močan kmečki fant je bil že blizu okrevanja in bi se v par dneh moral vrniti nazaj v za por, da bi bil potem vrnjen v Jugoslavijo. Preoblekli smo ga v taborišču v civilno obleko, zbasali njegove stvari v nahrbtnik, dal sem mu dr. Banotovo propustnico in ga pri stranskih vratih, kjer je bil le ameriški vojak na straži, odpeljal v mesto na naše novo stanovanje. Zaradi njegove varnosti, če bi ga iskali, smo ga s pomočjo rodbine Turba še istega dne preselili k zanesljivemu kmetu v bližnjo vas. Tako je bil rešen.

JUGOSLOVANI ODHAJAJO

V soboto 2. junija je general Adams sprejel poročnika Rakočeviča in tajnika Jugoslovanskega narodnega odbora - ing. Diehla ter jima sporočil, da bodo Jugoslovani repatriirani v treh grupah. Transporti naj bi zapustili taborišče v ponedeljek, torek in četrtek zjutraj. Ta raspored je bil v nedeljo spremenjen tako, da so transporti odšli v torek, četrtek in soboto, to je 5., 7. in 9. junija med šesto in sedmo uro zjutraj. Predvideno je bilo, da bodo transporti pri speli v Ljubljano še istega dne.

Na predvečer odhoda prvega transporta, v ponedeljek 4. junija so se jugoslovanski povratniki poslovili od ameriškega generala Adamsa s slovesno podoknico. Partizansko uniformirana častna četa z zastavo in pevskim zborom na čelu je strumno prikorakala pred glavni stan ameriškega poveljnika. Tam je močan in dobro uvežban pevski zbor pod vodstvom dirigenta Hartmana zapel "Bilečanko", "Vasovalca" in "Buči morje Adrijsko". Gen. Adams je prišel iz urada in se pevcem zahvalil s toplimi željami "da bi se črni dnevi, ki so jih preživeli v dahavskem taborišču, nikoli več ne povrnili". Želel jim je vso srečo v domovini! - Takrat se pač nikomur izmed njih, zlasti vodilnim komunistom ni sanjalo, da jih doma ne čakajo le črnejši dnevi ampak celo krogle iz komunističnih pušk in vešala... Po slovesu je četa s pesmijo "Regiment po cesti gre" odkorakala nazaj v notranje taborišče.

V torek, 5. junija je ob šesti uri zjutraj odšel z vezbališča s 45 ameriški kamioni prvi transport 1200 Jugoslovancev v domovino. Transport so vodili člani Jugoslovanskega narodnega odbora Pavlovič-Carevac, Škerlj, Albaneze in Mušič. Na prvem kamionu sta bili ameriška in jugoslovanska zastava. Ostali pa so bili okrašeni z jugoslovanskimi zastavami in transparenti, ki so poveljevali Tita, Stalina, rdečo armado, pa tudi s takimi kot "Trsta ne damo!" in "Smrt izdajalcem!"... Transport je še istega dne, malo pred polnočjo prispel v Ljubljano, kjer so na Kongresnem trgu Ljubljanci pozdravili dahavske trpine.

REŠITEV DOMOBANCEV NI BILA MOGOČA

V torek po odhodu prvega transporta sem z dr. Banom odšel v taborišče. Nameraval sem še enkrat poizkusiti, če je mogoče rešiti v bunkerju zaprte domobrance. Po neuspelem poizkusu grofa Palaviccinija in izjavah kapetana Marica se nisem nadejal uspehu. Vsekakor sem hotel pri komandantovemu glavnemu tolmaču, poljskemu duhovniku, ki me je že poznal, še enkrat poizkusiti srečo. Moj načrt je bil izvedeti od Poljaka, kaj misli o možnosti rešitve domobrancev. Poljak je poslušal moje razlaganje, toda ni kazal nobenega razpoloženja za pomoč. Razlagal sem mu politični položaj pri nas doma, kakršen je bil v zadnjih dveh letih vojne. Pojasnjeval sem mu stališče naše duhovščine do domobranstva in do divjanja partizanov. Dejal je, da je tako pripovedovanje že večkrat slišal od slovenskih duhovnikov na bloku, vendar se ne more strinjati s kakršnimkoli sodelovanjem z Nemci. Povdaril je: "Glejte, tudi na Poljskem je bilo hudo, pa ni nobeden sodeloval, zlasti ne duhovščina. Mi smo bili prvi napadeni in Nemci so naravnost besneli nad nami, pa nismo klonili. Sedem tisoč poljskih duhovnikov je bilo 1939. leta prignanih v Dachau. Preživelo nas je le dva tisoč. Meni je zadeva z vašimi domobranci dokaj znana. Mnenja sem, da ste rešili,

kar se je rešiti dalo in vam svetujem, da od te zadeve umaknete svoje roke, ker spremeniti ne boste mogli nič, poslabšate pa lahko vaš položaj in položaj vaših ljudi, ki so zaenkrat rešeni..." Nato je še dodal, kar mi je že povedal mejni grof Palaviccini, da je vprašanje domobrancev rešeno na merodajnih političnih mestih in da ga tukajšnje poveljstvo ne more spremeniti. - Baje je podpolkovnik Peterlin v nemščini napisal pismo ameriškemu poveljniku taborišča, da je bilo slovensko domobranstvo ustanovljeno po nasvetu angleške obveščevalne službe, s katero je on sodeloval. To pismo je iz bunkerja vrgel pred ameriškega stražarja, ki je pismo pobral in odnesel na poveljstvo. Ta govoricca je krožila v taborišču, vendar je nisem mogel preveriti takrat. Še manj pa sem mogel videti pismo in se seznaniti z njegovo vsebino. Govoricca je bila točna, kar potrjuje pismo domobranca iz Peterlinove grupe, ki je bil vrnjen domov in je to popisoval v Rimu leta 1962 v pismu svojim prijateljem v Ameriki. (Pismo se nahaja v mojem arhivu.). - Navedba glede ustanovitve domobranstva na nasvet angleške obveščevalne službe seveda ni bila točna in prav gotovo ni koristila v bunkerju zaprtim domobrancem. Iz rimskega domobrančevega pisma je tudi razvidno, da je adjutant ameriškega komandanta nato prišel zasliševati Peterlina in da je bil o tem zaslišanju napravljen zapisnik v francoskem jeziku. Iz tega sledi, da je ameriško poveljstvo taborišča resničnost navedb v pismu in zaslišanju preverilo na višjih ameriških in britanskih merodajnih mestih in seveda ni uspelo spremeniti odloka o vrnitvi. - Zanimivo pa je, da ni ameriško poveljstvo v zvezi z zaprtimi domobranci zaslišalo nikogar iz naše grupe, tudi mene ne, čeprav sem preko grofa Palaviccinija skušal posredovati za njih. Izgleda, da nas niso smatrali za verodostojne... Poljski duhovnik je čital spise glede Peterlina in njegove grupe in je prav gotovo vedel za odločitev, ki je že padla. Ta krat sem nerad poslušal njegov nasvet. Ubogal sem ga, ker mi ni ničesar drugega preostajalo. Dandanes pa sem prepričan, da nam je želel dobro.

ZA VSAKO POSREDOVANJE PREPOZNO

Z obiskom pri poljskem duhovniku sem neuspešno zaključil svoje tipanje o možnosti rešitve domobrancev. Prav gotovo bi bil še enkrat poskusil pregovoriti kapetana Marića, da bi šel z menoj k neprijaznemu poveljniku, toda nje ga ni bilo več v taborišču. Nekaj dni pred odhodom prvega transporta je prebarval pokrov svojega "jeepa" z ameriško in titovsko jugoslovansko zastavo, pripel emajlirano rdečo zvezdo na ameriško vojaško čepico in se preselil v Pohlovo lovsko vilo, kjer je bil nastanjen Jugoslovanski narodni odbor. Ko sem ga začuden vprašal, kaj naj to pomeni, mi je dejal, da gre domov. - "Proti meni nima nobeden nič, saj sem bil vojni ujetnik in se nisem udeležil revolucije." Odšel je s prvim transportom. Doma so ga komunisti takoj zaprli. Marić je bil edini v naši mali, nepartizanski grupici, ki je znal angleško. Znanje angleščine pa je takrat pri vsakem stiku z ameriškimi oblastmi predstavljalo več kot pol uspeha.

Pri mirni presoji položaja in dogodkov, v katerih smo se znašli pred dvajsetimi leti, pridem dandanes vedno do zaključka, da se domobrancev takrat ni dalo rešiti s posredovanjem in zavzemanjem, ki je prihajalo iz taborišča. Mogoče, toda močno dvomim, da bi celo naši politiki, ki so ostali zunaj po svojih prijateljskih zvezdah, uradnih z ozirom na obstoj Tito-Šubašičeve vlade tako niso več imeli, mogli uspešno posredovati pri odločilnih zavezniških vrhovih v korist domobrancev, ki so bili zaprti v dahavskem bunkerju.

V dneh, ko kri na bojiščih še ni izhlapela, niti jo je izpralo deževje, je bilo pri zaveznikih težko tolmačiti motive zaradi katerih so domobranci nastali in sodelovali z Nemci, zagovarjati sodelovanje pa silno nevarno! Nevarno zlasti v taborišču, ki je živel pod dojmom skladovnic tisočev in tisočev razpadajočih okostenjakov, kjer zadah po gnilem ljudskem mesu se še ni izvetril, kjer je bil SS-ovec najbolj osovražena in prekleta kreature. Zlasti je to bilo nevarno za nas peščico komunističnih nasprotnikov, ki smo bili neprestano opazovani in zasledovani baš od onih stotin slovenskih komunistov in njihovih sopotnikov, ki so jih zajeli domobranci ali pa jih je polovila takozvana domobranska politična policija in jih poslala v Dachau. Ni bilo tudi mogoče ovreči dejstva, da so vse te slovenske domobranske formacije bile pod vrhovnim poveljstvom prav nikogar drugega kot nemškega SS Obergruppenführerja in Polici-generalera Erwina Rösenerja... Jugoslovanske komunistične oblasti, ki so zaveznikom 31. maja 1945 izročile listo vojnih zločincev, so poslale tudi v Dachau primerno dokumentacijo. In ni baš slučajno, da je bil član jugoslovanske delegacije za repatriacijo Ivan Arko - "Logar", ki so mu domobranci v Ribnici pobili ženo in dve mladoletni hčerki. Tu ne gre prezirati dejstva, da so jugoslovanski komunisti takrat bili ne samo priznana, ampak tudi upoštevana zavezniška oblast. Da so organi Ozne (Udbe) s pomočjo zaveznikov zasledovali po okupiranem ozemlju Italije, Nemčije in Avstrije takozvane vojne zločince, to je vse prominentne komunistične nasprotnike, ki so ali pa niso sodelovali z okupatorji. Osebe, ki so jih titovci obdolžili, so bile izročane še leto dni po končani vojni, kasneje pa so jih držali po zaporih in taboriščih, v katerih so bili SS-ovci in fašisti.

Primer, ki to stanje najdrastičneje pojasnjuje, je slučaj podbana in univ. profesorja dr. Otmarja Pirkmajerja. Ta ugledni dahavski pripornik pač ni nikoli sodeloval z okupatorji, toda se ni vrnil domov. Postal je rektor v jeseni 1945

ustanovljene UNRRA univerze v Monakovem. Jugoslovanske komunistične oblasti so ga obdolžile, da je sodeloval z Nemci. Ameriške okupacijske oblasti so dr. Pirkmajerja zaradi te obdolžitve pozimi 1946. zaprle in ga poslale nazaj v dahavsko taborišče, kjer je bil zaprt skupaj z SS-ovci. Skoraj leto dni je trajalo dokazovanje, da so komunisti podtaknili zlagano obtožbo ter da je mož končno bil spuščen na svobodo. Tako je bilo z dokazovanjem dobro le to po končani vojni, koliko pa bi zaleglo v maju 1945. in to v domobranskem slučaju, ko sodelovanja z Nemci ni bilo mogoče zanikati in ko je šlo samo za poizkus opravičila, ni ravno težko presoditi. Tolikokrat se sliši ugotovitve: "Bila je revolucija." Prerado pa se pozablja, da v revoluciji velja zakon, po katerem je vse sveto, kar je storil zmagovalc, zločin pa je vse, kar so storili premagani nasprotniki. Kljub kritičnemu stanju, v katerem smo se nahajali, so se intervencije v korist domobrancev le vršile. Seveda oprezno, kot so pač okolnosti nalagale.

DRUGI IN TRETJI TRANSPORT

V sredo 6. junija dopoldne so bili člani uradne jugoslovanske delegacije za repatriacijo dr. Franta Miš, Beno Kudiš, Boris Čižmek in Ivan Arko od Slovencev navdušeno pozdravljeni. Srbi so zapustili taborišče s prvim transportom pred prihodom delegacije. Po pozdravu, ki so ga priredili slovenski trpiní, je delegacija uradno obiskala ameriško poveljstvo. Nato pa je ves dan ostala v taborišču med priporniki. Prigodni govori seveda niso izostali, zvečer pa so se delegati odpeljali na prenočišče v Monakovo. Medtem se je že pripravljala drugi transport, ki je po načrtu odšel sledečega jutra na pot v domovino. Ker se kamioni prvega transporta niso pravočasno vrnili, je v četrtek zjutraj s 25 kamioni odšlo le 750 mož. Kamioni so bili na isti način okinčani kot pri prvem transportu. Navdušenje je bilo veliko. Ker je transport krenil že ob šestih zjutraj, uradna jugoslovanska delegacija ni bila navzoča pri odhodu. Tretji, to je zadnji transport, pa je v soboto 9. junija med sedmo in osmo uro zjutraj na 40 kamionih odpeljal zadnjo skupino jugoslovanskih dahavskih trpinov, ki je štela okoli tisoč Slovencev. Z njo so bili prisilno odpeljani sledeči v bunkerju zaprti domobranci: generalštabni podpolkovnik Ernest Peterlin, pehotni major Ladislav Križ, stotnik Stane Bitenc, poročniki Stane Zagoršek, Jože Bajec, Milan Finec in Boris Grad ter narednika Martin Žekar in Mehle. Kakor nisem mogel prepričati njihove vrnitve, tako tudi nikdar nisem mogel dognati, kje tiči vzrok, da so jih Nemci pred sam konec vojne, 30. marca 1945, pripeljali v Dachau. - Uradna komunistična delegacija je seveda prisostvovala ureditvi in odhodu zadnjega transporta. Saj je bila z odhodom istega njena glavna naloga izvršena.

Pomladansko jutranje sonce je ogrevalo dahavsko polje, ko so ob zvokih harmonike po cesti vodeči iz taborišča proti Monakovem odhajali zadnji kamioni. Stal sem komaj sto korakov odmaknjen od glavne ceste, na mostu preko potoka, kjer je stranska pot vodila v dahavsko mesto. Čeprav rešen, sem žalosten zrl za njimi. Skupaj s sovražniki so odhajali tudi prijatelji, zapeljani in zvesti bratje. V enih in drugih je bil del nesrečne domovine...

V bolnici in okrevališču dahavskega taborišča je ostalo nekaj nad petdeset Jugoslovancev, ki še niso bili sposobni za transport. Največ je bilo med njimi takih, ki so preboleli pegavi tifus. Za njih je skrbel Celjan Alfonz Koren, katerega je Jugoslovanski narodni odbor pustil pri ameriškem poveljstvu taborišča kot zveznega oficirja. Koren so imeli vsi radi, ker je bil pošten in se je za svoje tovariše pri oblasteh zares zavzemal in za njih po bratovski skrbel. V toku šestih tednov so vsi odšli domov razen dr. Pirkmajerja, ki je tudi prebolel pegavec in se je odločil, da ostane. Imel je brata v Švici in je upal, da se mu bo posrečilo oditi k njemu. Preteklo pa je več let, predno je lahko obiskal brata.

Naša grupica je ostala par mesecev v dahavskem mestu. Nato se je preselila v München in se počasi razkropila po svetu. Pogledi nazaj v tiste težke čase me vedno bolj prepričujejo, da je skupina "Yugoslav Kingsmen", kakor so nas krstili Amerikanci, imela posebno srečo. Da so nas komunisti takoj prvi dan po osvoboditvi vse polovili in nas skupaj z domobranci zaprli v bunker, bi bili prav gotovo odpeljani domov, kajti nobeden se ne bi zavzel za našo osvoboditev. Ker tega niso storili takoj, so zamudili pravi trenutek. Teden dni kasneje je bilo za to že prepozno. Poljska vlada v Londonu je še delovala. Začelo se je poljsko gibanje za ostanek in proti povratku v domovino v kateri vladajo komunisti. S Poljaki so tudi Jugoslovani dobili pravico, da se izjasnijo ali gredo domov ali pa ostanejo. Prvi teden po osvoboditvi je zadostovalo, da so ameriške oblasti zvedele za našo skupino. Nato je prišel spor med maršalom Alexandrom in Tito radi Trsta. Ob tem sporu se je jugoslovansko komunistično vodstvo v taborišču nekoliko zmedlo in se nekaj tednov ni moglo pravilno orientirati. Tako sta čas in razvoj dogodkov delala za našo končno osvoboditev, čeprav nismo v svobodnem svetu imeli nikogar, ki bi se bil pravočasno zavzel za nas. Priporočila vplivnih mož so prišla zelo kasno, šele v oktobru. Takrat smo si že sami ustvarili tako potrebne zveze. Kaj so komunisti nameravali storiti z nami dovolj jasno priča njihov postopek ob prihodu zadnjega transporta v Ljubljano. Takrat so na ljubljanskem radiu in preko zvočnikov na Kongresnem trgu objavljali, da so tudi mene pripeljali skupaj z ostalimi "vojnimi zločinci"...

(Konec sledi)

Po celodnevni razpravi je socialno-zdravstveni zbor slovenske skupščine 6. decembra zavrnil predlog zakona o pri spevkih za zdravstveno zavarovanje delavcev. Za predlog je glasovalo le 11 poslancev, 44 jih je glasovalo proti, 3 pa so se vzdržali. S tem so zavrnil predlog, po katerem bi se prispevek za zdravstveno zavarovanje znižal od 7 odstotkov od osebnih dohodkov na šest. Celotna stopnja za socialno zavarovanje bi ostala tista, ki jo predpiše federacija, tj. 20.5%, tako da bi bilo več denarja za pokojnine in otroške dodatke. V razpravi je mrgolelo omemb o "konkretnih, pa tudi parcialnih ukrepih, ki naj pripomorejo k uravnovešenju izdatkov z razpoložljivimi možnostmi" zaradi dosedanje "neracionalne porabe" in "predimenzionirane zdravstvene službe". Predsednik izvršnega sveta Janko Smole je ob koncu dopoldanskega zasedanja podprl "limitiranje prispevne stopnje za zdravstveno zavarovanje," češ da so izdatki zdravstvenih zavodov narasli za 61% in plače v zdravstvu za 75%. Pri tem naj bi šlo "za izredno širok kompleks problemov," ki posegajo "v celotno izvajanje gospodarske reforme". Zagrozil je, da bo odstopil, če zakon ne bo izglasovan. Republiški zbor je zakon sprejel, socialno-zdravstveni pa ne.

7. decembra dopoldne je Smole naznanil v republiškem zboru, da izvršni svet odstopa. Ugodno glasovanje v republiškem zboru "je ena afirmacija politike, ki je zapopadena v zakonu, in to predstavlja en integraln del konkretizacije intencij in duha na sprovajanju reforme. Jezb' ob tej priliki hotu še enkrat poudart, de ne gre le zgolj za stopnjo, de ne gre zgolj za kvantifikacijo te stopnje, temveč de gre za kompleks ukrepov," ki naj uskladijo ta del potrošnje s pogoji gospodarjenja, je rekel Smole v sočni ljubljansčini. Ker je en zbor zakon odbil, izvršni svet ne more prevzeti odgovornosti za izvrševanje ukrepov. "Jesmisl, de je prou pusebi poudart, de gre za zlo komplicirano situacijo," ker je en zbor blokiral drugega. Po ustavi bi naj zbor ustanovila skupno komisijo, ki bi pripravila sporazumen predlog. Če sporazuma še ne bi bilo, bi obravnavala oba zbora predlog na skupni seji, in če se ne bi zedinila, bi predlog začasno odložili z dnevnega reda. To bi trajalo nekaj časa in bi po 1. januarju nastopila praznina. "Jesmisl, da gre bolj ne za potrditev na en al drug način te stopnje, ampak gre bolj za vprašanje določene pozicije... Gre predvsem, jesnevem, za potrditev in sankcioniranje stališč najvišjega organa... Jesmisl, de ne gre sam za eno formalno vprašanje... ampak mislm, de gre za neki več. Gre za oceno, al je to potreben dons v kontekstu reforme," in ali je mogoče zmanjšati izdatke brez škode za zavarovance in zdravstveno službo.

Na osnovi teh problemov "sno ponovno presodil tud instrument, ki ga daje naša ustava, tako zvane ostavke, ki bo nejbřz dobil, jesnevem, ubodoče vse večjo vrednost pri urejanju odnosov med skupščino in pa nenm izvršilnem organom, to je izvršnim svetom. Mislm, de ta instrument ostavke lahko samo zaostruje odgovornost izvršnega sveta," ko predlaga zakone in skrbi za izvrševanje. "Skratka, nisem zastopu - to sem že včerej objasnu - de je ta instrument izsiljevanja, vplivanja na svobodno odločitev poslancev, de je to instrument grožnje, ampak mislm de je to en instrument, k'je nujno potreben za to, da bi v času reforme, v času vseh dilem in problemov lahko usklajeval politiko izvršnega sveta z osnovnimi intencijami, ki jih v svojem delu, v svojih aktih, sprejema skupščina," je dejal Smole in povedal "morda v malo nerodni obliki", da so člani izvršnega sveta odstopili z izjemo Eda Brajnika, Bena Zupančiča in Mirka Žlendra, ki so bili odsotni. Do izvolitve novega sveta, ki se lahko sestavi tudi iz članov dosedanjega sveta, bo stari opravljal svoje dolžnosti.

ODSTOP BREZ POSVETOVANJA - NEVROTIČNA REAKCIJA

Podpredsednik slovenske skupščine Janko Rudolf je podprl Smoleta, toda Marijan Breclj, ki je tudi podpredsednik skupščine, je menil, da ni nobenega vzroka za odstop. Po razpravi je republiški zbor vzel odstop na znanje.

Izvršni komite CK ZK Slovenije je 8. decembra razpravljajl o položaju, ki je nastal po odstopu slovenske vlade. Ugotovil je, da glede odstopa vlade niso bile izčrpane vse možnosti za argumentirano usklajanje pogledov. Na seji so tudi poudarili, da bo odstop izvršnega sveta prav gotovo predmet vsestranske ocene Socialistične zveze, ki enako kot druge družbeno-politične organizacije ni bila konsultirana o odstopu.

Izvršni svet glavnega odbora Socialistične zveze Slovenije je pa na svoji seji 15. decembra poudaril, da je odstop ustavna pravica vsakega organa oziroma nosilca javne funkcije. To pa ni v ničemer navzkriž s potrebo po medsebojnem informiranju in konzultiranju družbeno-političnih organizacij v takih primerih.

Na seji odbora socialno-zdravstvenega zbora za proučevanje zakonskih in drugih predlogov 16. decembra je posla nec dr. Zmago Slokan glede odstopa dejal: "Ta način pa mi je zapustil vtis, da gre za nevrotično reakcijo ali za neuravnovešen ukrep, zlasti po tem, kar je sledilo." Sledilo pa je to, da so Smole in člani vlade s svojimi izjavami v tisku in na televiziji vzbujali vtis, da je socialno-zdravstveni zbor sestavljen iz nasprotnikov reforme, medtem ko je tisk ignoriral člane tega zbora. Očividno so bili novinarji znova v lastni zanjki, kako daleč smejo iti. Dr. Zmago Slokan pa je poudaril korist, ki jo režim ima od "novega elementa realnega pristopa k razpravi". S tem je soc.-zdrav. zbor "afirmiral našo državo in družbo" in "s svojim argumentiranim soočenjem mnenj afirmiral demokratičnost naše družbe glede na to, ali lahko pride v enopartijskem sistemu do različnih mnenj."

Istega dne je stalni odbor socialno-zdravstvenega zbora Slovenske skupščine sprejel predlog zakona, ki omejuje stopnjo prispevka za zdravstveno zavarovanje delavcev na 6%, a zvezni izvršni svet je sprejel predlog, po katerem naj bi omejili skupno stopnjo prispevkov za socialno zavarovanje v 1.1967 na 19.1%. Ko pa je 29. decembra republiška skupščina Slovenije izglasovala zakon, po katerem se je stopnja za socialno zavarovanje znižala na 5% (preje je bila 7%, a slovenska vlada je predlagala 6%), je predsednik Janko Smole umaknil odstop vlade. Posledica manjšega prispevka iz proračuna bo seveda ta, da bodo zavarovanci postopoma začeli plačevati del stroškov za usluge, ki so bile doslej brezplačne. Na ta način jih bo vlada tudi prisilila, da ne bodo teh uslug zlorabljali in potiskali za varovalne ustanove v dolgove. To je sicer pametna politika, toda predstavlja samo še en korak nazaj od obljub, ki jih je v svoji radodarnosti poudarjala komunistična propaganda v svoji agitaciji proti "staremu redu".

SAMO NASPROTNIKE ENOPARTIJSKEGA REŽIMA PRED SODIŠČE

Zvezni zbor zvezne skupščine je 9. decembra obravnaval poročili zveznega izvršnega sveta in zveznega javnega tožilstva o zlorabah v UDB (službi državne varnosti). Poročevalec je bil član zveznega izvršnega sveta Avdo Humo.

Humo je povedal, da je vlada ustanovila dve komisiji, ki sta analizirali pojave zlorab v UDB in proučile možnosti za reorganizacijo UDB, ki bi jo prilagodile sedanjim pogojem samoupravljanja. Zvezno javno tožilstvo je tudi uvedlo preiskavo. Po več mesečnem delu sta tako zvezno tožilstvo kot vlada pripravila poročili o protiučnem delovanju skupine okrog Aleksandra Rankovića, ki kažete, da je bilo ozadje delovanja te skupine mnogo nevarnejše kot pa je bilo sprva mišljeno. Rankovićeve skupine je poskušala razviti in podpirati vse mogoče vrste "deformacij" v UDB, da bi si s tem ustvarila podlago za svoje politično delovanje. Njena navodila za delovanje UDBE so slonela na "totalnem spremljanju" vseh pojavov, vplivanju na tokove in dogajanja v družbi ter na množičnem kontroliranju državljanov, pri čemer so bile kršene njihove ustavne pravice. Poročili trdita, da je bil namen vsega tega preprečiti samoupravljanje in enakopravne odnose med jugoslovanskimi narodi in narodnostmi ter afirmacijo gospodarske in družbene reforme.

Tehnično službo UDB so uporabljali za "prisluškovanje in nadziranje javne dejavnosti in osebnega življenja pred sednika republike". Kaj takega bi naletelo na široko javno obsodbo v vsaki državi, tembolj pa pri nas, kjer je Tito "najpopolnejše in najbolj strnjeno utelešenje naše revolucije," je pribil Humo. Izjemno politično odgovornost za to sta pri tem imela Ranković in Stefanović, ki sta zbrala okoli sebe skupino somišljenikov in ustvarila politično platformo. Vendar pa vse to ne bi smelo metati sence na vso UDB, ki je dala med vojno in po njej "pomemben prispevek pri ohranjanju države in revolucionarnega razvoja". "V boju z ostanki sovražnih formacij in v spopadih z diverzantskimi terorističnimi skupinami" je od 1.1944 izgubilo življenje več kot 2000 pripadnikov UDB in kakih 1100 članov korpusa narodne obrambe in obmejnih enot. Pripadniki te službe zato "ne zaslužijo, da bi bili omadeževani zaradi postopkov slepo ambicioznih posameznikov". Mnogi ljudje zdaj zapuščajo to službo, ne ker so sodelovali pri zlorabah, ampak ker se zdaj ta služba pretvarja v strokovno službo, ki ne bo obrnjena proti jugoslovanskim državljanom ampak izključno proti sovražnikom.

Predloženo gradivo, je dejal Humo, nedvoumno govori o protiučnem dejavnosti te skupine. Govori pa tudi o nemoči tistih birokratskih etatističnih sil, ki so izgubile borbo na torišču razvoja samoupravljanja ter socialistične demokracije. Ti ljudje so izgubili smisel za čas, v katerem žive in niso mogli uspeti. Po presoji vseh momentov je zvezni izvršni svet prišel do zaključka, da mora biti težišče odločitve na tem, da se odpravijo vzroki, ki so dovedli do deformacij. To pa se lahko zgodi samo z realizacijo smotrov reforme.

Praksa je pokazala, je rekel Humo, da je bil poskus organiziranega napada na ustavni red obsojen na neuspeh, ker ni dobil nobene podpore javnosti. Zvezni izvršni svet je to upošteval. Upošteval pa je tudi velike zasluge, ki jih je imel Ranković za državo s svojim delom v zadnjih 20 letih in je zato sklenil predlagati, naj bi Rankovića in njegovo skupino oprostili kazenskega postopka. Zvezni izvršni svet se je o tem posvetoval s Titom, ki je bil pripravljen dati "abolición", če bo zvezni svet poročili sprejel.

Zvezni svet je seveda poročili sprejel. Pri glasovanju se je vzdržalo devet poslancev.

Poslanik jugoslovanske vlade v Vatikanu Vjekoslav Cvrilje je 22. decembra izročil papežu Titovo osebno poslaničnico, ki se je baje nanašala na problem očuvanja miru na svetu. Cvrilje je izročil papežu tudi Titovo osebno darilo - Meštrovičev lesen relief, ki predstavlja Jezusa in Sama ritanko.

Ob šesti obletnici OF Južnega Vietnama, 20. decembra, so zagrebški študenti organizirali velike demonstra-

cije proti vojni v Vietnamu. Ko so prišli pred ameriški generalni konzulat, so ga obmetali s kamenjem, jajci in podobnim in razbili vse šipe na oknih. Milica je prečela, da bi vdrli tudi v zgradbo. Isto se je zgodilo v Ljubljani in drugod po Jugoslaviji. V Beogradu so se demonstrantje stepli z milico, ki je branila čitalnico. Pri tem je bilo ranjenih 30 miličnikov, od katerih so 3 morali odpeljati v bolnico.

IVAN STANIČ

HOTEL BLED

RIM ITALIJA

VIA S. CROCE IN GERUSALEMME 40

ROMA

(Telefon 777-102)

Lastnik: VINKO A. LEVSTIK

HOTEL BLED

Roma - Via S. Croce in Gerusalemme 40

Tel. 777-102

HOTEL DANIELA

Roma - Via L. Luzzatti 31

Tel. 750-587

OBIŠČITE NAS - OBIŠČITE NAS - OBIŠČITE NAS

KLIC TRIGLAVA

Uredništvo: 76 GRAEME ROAD ENFIELD MIDDX Tel.: ENfield 5097

Uprava: BM / TRIGLAV LONDON W.C.I.

KLIC TRIGLAVA je politično neodvisen list, ki izhaja enkrat na mesec. Izdaja ga *SLOVENSKA PRAVDA*, združenje svobodnih in demokratičnih Slovencev. Njeno mnenje predstavljajo le članki, ki so podpisani od izvršnega odbora. Urejuje Dušan Pleničar.

Enoletna naročnina:

Anglija: 1.10.0

Argentina: 650.- (1300.-)

Avstralija: \$A 4 (\$A 7)

Avstrija: 50.-

Finska: 13.-

Francija: 15.-

Italija: 2500.-

J. Afrika 4.- (R 7)

Kanada: 5.00 (\$ 8.50)

Nemčija: 16.-

Švedska: 20.-

Urugvaj 60.- (120.-)

U.S.A.: 5.00 (\$ 8.50)

Naročnina za letalsko dostavo je navedena v oklepajih.

Poverjeniki:

Avstralija: Pavla Miladinović, 12 Oxford Road, Ingleburn, N.S.W.

Italija: Saša Rudolf, Via Verniellis 24, Trieste 316

Južna Amerika: Boris Kresnik, 1346 Calle Mariano Acosta, Mar del Plata

Buenos Aires z okolico: Franc Oblak, Mendoza 5663, Buenos Aires

Sev. Amerika: Tine Kremžar, 11047 - 110 St., Edmonton, Alta., Kanada